

Kötümserleri iyimserliğe zorlayan yıllar, 60'lar..

Derya Bengi'nin 'Dünya Durmadan Dönüyor/ 60'lı Yıllarda Türkiye: Sazlı Cazlı Sözlük' kitabı, dünyayı ve kendini değiştirme gücüyle yaşanan o zamanları titizce cimbrizlanmış ayrıntılarla, muazzam güzellikte belge, bilgi ve fotoğraflarla anlatıyor. Bengi'ye bağlandık, kitabın hikâyesini dinledik.

ELİF TÜRKÖLMEZ
elifturkolmez@gmail.com

“Bize bir baksana. İnanılmaz. Motosiklet ve hızlı arabalar kullanan, enteresan kıyafetler giyen, diyecek lafı olan, kendini dürüstçe ifade eden insanlardan söz ediyorum. Gelecekte insanlara çok güzel görüneceğimize inanıyorum...” Jim Morrison 60'lar için böyle diyor, sizce nesi en güzeldi? Kitaba başlama motivasyonunun o gördüğümüz güzellikten doğup büyüdüğünü düşünüyoruz.

Tam tersine, ilk başlarda 60'lar ruhu denen şeyin artık bayatlamış olabileceği endişesi taşıyordum. Ama biraz derine dalınca teslim bayrağımı çektim. 60'lı yıllar enternasyonalist, eşitlikçi, özgürlükçü ve misli görülmemiş ölçüde yoğun bir kuşak hareketine yataklık etti. İnsanın “Yalan değil gerçektir ben de gördüm tozunu” diyese geliyor. Bu büyültü gerçekçilik olmadan o yıllar anlatılamaz. ‘Gerçekçi ol imkânsız iste’, ‘Hepimiz sakıncalıyız’, ‘Biz istenmeyenleriz’ gibi sloganlar etrafında muhafazakâr siyasal iktidarın kaleleri sarsılırken, asıl değişim geri dönülmez biçimde gündelik hayat alışkanlıklarında ve kültürde yaşandı.

■ ‘Dünya Dönüyor’, Marc Aryan’ın ‘Volage Volage’ından aranje edilmiş ve bu anlamda ‘yabancı’. Fakat Marc Aryan Malatyalı ve şarkı bu anlamda ‘yerli’. Kitaba isim koyarken, yerlilik-yabancılık meselesindeki fluluğa işaret etmek istediğinizi de söyleyebilir miyiz?

‘Dünya Durmadan Dönüyor’ ismini özellikle hız, zaman, hatta tıpkı matematik denklemi gibi ‘hız çarpanı zaman’ vurgusuyla tercih ettim. Marc Aryan’ın bestelediği şansonlardan biri, ‘Atıklarınca dönüyor, dünya durmadan dönüyor’ sözleriyle Türkçeye uyarlandı ve hit oldu. İlk bakışta köktü dışarda aranjman akımının bir örneği gibi gözüküyor ama aslında Aryan, topraklarından kovulmuş Ermeni bir ailenin evladı. Yani köktü içeride!

Savaşlar ve sürgünler bir yana, köyden kente, fakir ülkelerden zengin ülkelere hızla ekonomik göçün yaşandığı bir çağda içine kapanık bir yerlilikten ne ölçüde söz edilebilir? Köklerini unutmamak ama ona sığınmadan ufkunu açık tutmak 60'lı yılların bir öğretisi. 1969'da İstanbullu Cem Karaca, Maraşlı Aşık Mahzuni'nin ‘Doğu batı gâvur müslüman bir bana’ dizelelerini rock formunda seslendirdi ve şarkı sağcı bir hukuk profesörü tarafından TRT’de yasaklandı: İşte yerlilik-yabancılık ve ilericilik-muhafazakârlık ekseninde 60'lı yılların mükemmel bir özeti.

Derya Bengi, Ajda Pekkan (solda) için “60’ların müzikal alfabesinin ‘A’ harfidir” diyor.

■ Ve kitap/sözlük Ajda ile açılıyor. Başka biri düşünülemezdi 60'lar kitabının açılışı için, değil mi?

Evet, güzel tesadüf. Sahiden de Ajda Pekkan 60'ların müzikal alfabesinin ‘A’ harfidir, birçok şeyin başlangıcıdır. Bir tür kobay olarak kullanıldığını ya da kendini seve seve kullandığını düşünüyorum. Karnesinde Türkçe notu kırk. Çok alay edilmiş, gelen vurmuş giden vurmuş ama o hiç tınmadan buraya özgü sarışın, Avrupai, popüler bir kimliği kabul ettirmeyi başarmış.

■ Altın Mikrofon, yeteneğini göstermek isteyenler için muazzam bir fırsat. Bugün de ses yarışmaları var ama Altın Mikrofon’un farkı neydi?

Altın Mikrofon bir yetenek yarışması olmaktan çok, Türk müziğine idealist bir misyonla yön vermeye çalışan öncü bir organizasyon. Batı müziğiyle Anadolu’yu buluşturmak istiyor. Gazete idarecileri havayı çok iyi koklamış. Zaten o günlerde Beatles ve Rolling Stones’la tanışan her genç iyi kötü bir gitar edinip kendi grubunu kurmuş. Onlar Afrika’ya, Hindistan’ı keşfe çıkarken, bizinkiler de kendini Erzurum, Muş yollarına vurmuş.

■ Politik bir kitap değil bu ama mesela Moda iskelesinden bahsederken ar-

tık açık olmadığı üzümlere vurgulanıyor. Gündelik hayat aslında bir biçimde tüm politiklığıyla ortada. Siz ne dersiniz?

60’ların ortasında Caddebostan, Moda gibi iskeleler iskartaya çıkarılırken, bir yandan topluma adım adım Boğaz Köprüsü dayatması uygulanıyor. Bu aynı zamanda çarpık kapitalistleşmenin, çarpık kentleşmenin ilk on yılı. Yeşilçam’daki toplumsal gerçekçi filmlerin, tiyatrodaki ‘Keşanlı Ali Destanı’ gibi bir oyunun varlığına rağmen, gecekondu insanlarının sorunlarını film seyrederek başka bir şey yapmayan, toprak reformu taleplerine kulak tıkayan siyasi irade ülkeyi çıkmaza sürüklüyor.

■ Memleketinde aynı zamanda komünizm korkusunun pıtrak gibi yayıldığı yıllar. ‘Komünist Mozart’ maddesinde Ankara’da siyasi polislerin Beethoven, Mozart, Vivaldi, Chopin’in plaklarını Sovyet orkestraları tarafından doldurulması gerekçesiyle toplattığı yazıyor mesela.

Türkiye Soğuk Savaş’ın cefasını çok çekmiş bir ülke. Sırf Nâzım Hikmet şiirlerinin yayın serüvenine göz atmak bile yeter. Nâzım şiirleri Türkiye’de ancak 1964’ün sonlarında türkeççe yeniden basılmaya başladı. Amerika’da Pete Seeger

ve The Byrds, Fransa’da Yves Montand 60’ların ilk yarısında birer ikişer Nâzım şiirlerini plak yaptı. Amerikan ve Fransız gençliği Nâzım besteleri dinlerken, buradaki gençliğin Nâzım’ın anadilinden tek bir beste dinleyememesi, bugünkü moda tabirle, dramdır. Ruhi Su sayesinde bu ancak 1969’da mümkün olabildi.

■ Ajda Pekkan bir gece İstanbul’dan Çorum’a film setine giderken şoförü ikna edip direksiyonu Ankara’ya kırdırıyor. Neden? Frank Sinatra’nın plağı çıkmış, onu alacak. Bu tutku, 60’lara özgü bir şey olabilir mi? Sanatçılarda, aşkla yapma hali var sanki o dönemde. Erkin Koray’ın size dediği gibi “uzayda bir elektrik hasil olmuş” sanki.

Jim Morrison ‘Dünyayı değiştirmek istiyoruz, hemen şimdi istiyoruz’ diye şarkı söylüyor. Veya Mick Jagger’ın ‘Zaman benden yana’, Bob Dylan’ın ‘Rüzgarın nereden estiğini bilmek için meteoroloji mühendisine ihtiyacın yok’ dediği şarkıları var. Bunlar en kötümserleri bile iyimserliğe zorluyor. İster sosyoekonomik analizler yapalım, ister adını zamanın ruhu koyalım, isterse uzayda bir elektrik hasil olmuş olsun, kendini ve dünyayı değiştirme güdüsü 60’larda hayatın bir parçası. Bazen bilinçle, bazen sezgiyle, kimse kendini bu güçten mahrum hissetmiyor.

“DÜNYA DURMADAN DÖNÜYÜR” 60’LI YILLARDA TÜRKİYE: SAZLI CAZLI SÖZLÜK
Derya Bengi
Yapı Kredi Yayınları, 2018
392 sayfa, 80 TL.